

Enciclopedia Juridică Română – un proiect științific național fundamental

1. *Nevoia Enciclopediei juridice postmoderne.* Enciclopediile, în diversitatea sensurilor acordate și a formulelor practicate de-a lungul timpului, au jucat un rol important în dezvoltarea științei dreptului și a cunoașterii juridice în general. Deopotrivă disciplină de studiu, domeniu de cercetare ori instrument de informare generală, după o istorie în care perioadele de glorie au fost urmate de unele de eclipsă, până la decretarea „morții” interesului pentru asemenea demersuri și lucrări, enciclopedia revine în actualitate în această perioadă în care înseși rolul Dreptului în societate și, cu atât mai mult, cel al științei sale se cer regândite și reformulate major. A fost și argumentul principal al demarării proiectului major al Enciclopediei Juridice Române, lansat oficial și simbolic, în Aula Academiei Române la 16 aprilie 2015.

Reflecția asupra subiectului presupune însă, în mod necesar și mai întâi, cu scop nu numai justificativ, perspectiva istorică.

„Enciclopedia și metodologia juridică trebuie să se afle în centrul științei juridice”, pentru a constitui garanție a „cunoștinței veritabile a celei mai intime și mai adevărate naturi a dreptului”, și spre a atinge „natura lucrurilor și adevărul”. Așa vedea Karl Theodor Pütter, în 1846, știința enciclopedică, în deplină înflorire, astfel cum fusese fondată de Johann Stephan Pütter cu 90 de ani înainte. Acesta oferise, pe această cale, un răspuns demersului fondatorului Universității Reformate din Göttingen, Gerlach Adolph Freiherr von Münchhausen, care a impus cursuri de enciclopedie în cadrul tuturor facultăților. În secolul al XVIII-lea, această instituție era una dintre cele mai strălucite universități, cea mai tipică, cea mai modernă, o universitate care, din anumite puncte de vedere, contribuia la construirea epocii sale. Dar conform lui Pütter, ideea reunirii tuturor științelor nu era posibilă decât cu mari dificultăți, la fel precum constituirea unui arbore genealogic al tuturor cunoștințelor științifice. O atare preocupare a luat naștere odată cu apariția enciclopediilor, în secolul al XVI-lea; conceptul în sine de *enkyklopaideia* luase ființă la finele secolului XV, în cercul

gramaticienilor umaniști, în jurul unui Politan sau Barbarus, alături de alți termeni latini care nu s-au păstrat, precum *orbis doctrinae*, *orbis disciplinarum*, sau grecescul *encyclos disciplina*. În cazul lui Pütter, dificultățile care, în elaborarea enciclopediilor generale, se puseseră în privința cantității de informații, l-au determinat să considere că se vor regăsi, de asemenea, în cadrul enciclopediilor de ramură; și aceasta în condițiile în care fiecare dintre ele trata o știință majoră și avea ca obiect disecarea și relaționarea tuturor elementelor și părților acesteia. Așa a luat naștere enciclopedia ca disciplină de învățământ, care le oferea studenților în drept o introducere generală în materie. Un atare curs constituia o singură disciplină deoarece scopul era de a le integra în toate domeniile de studiu universitar.

„Enciclopediile juridice trebuie să asigure o abordare panoramică, o perspectivă de ansamblu sistematică asupra întregului domeniu juridic, în sens obiectiv”. Acest scop, reluat de Karl Gareis în 1887 într-una din ultimele enciclopedii, a fost citat fără încetare începând cu prima lucrare de acest gen realizată de Pütter, în 1756-1757. Cuvintele-cheie erau „unitate”, „tot”, „sistem”; ramurile dreptului obiectiv, cât și disciplinele științifice speciale, trebuiau reunite strâns, astfel încât „aceste unități să apară ca părți ale unui întreg”. Ordonarea cunoașterii, care consta în „reunirea, într-o unitate internă, a ceea ce este dispersat”, a fost denumită „sistem”. Astfel, enciclopedia sa, cum o definea în 1847 Alexander Friedländer, „sistemul științei juridice”, devenea „o știință a științelor”. Lacunele nu erau permise, cum sublinia și Pütter senior, deoarece aveam de-a face cu „totalitatea juridică”. „Completitudine, precizie și ordine” erau caracteristicile celor peste o sută de enciclopedii apărute între cea dintâi, a lui Pütter, și cea din urmă, publicată de Birkmeyer în 1901.

Analiza reflecțiilor în materie ne relevă diferite variante ale conceptului de „sistem”, tranziția de la sistematică externă a cunoștințelor la o unitate structurală internă, apariția conceptului de „știință juridică” la finele secolului al XVIII-lea, semnificația generală a științei și cunoașterii în epocă. Enciclopediile jucau, până atunci, un rol imens de ordonator și gardian: pentru aproape o sută de ani, aproape toți juriștii urmaseră, în formarea lor profesională, un curs intitulat „Enciclopedie”. Se cuvin relevate, în acest sens, câteva idei. În secolul al XVIII-lea, „știința” nu era înțeleasă, în general, ca o configurație

autonomă, adică sub formă de „sistem”, ci într-o manieră eminentamente subiectivă. Noțiunile de „sistem” și „știință”, și, implicit, cea de „enciclopedie”, însemnau doar o adunare formală a cunoștințelor și, înainte de toate, o operă didactică. Lipsa ideea unei științe care să posedă o coeziune internă proprie, care să poată fi denumită „sistem”. Este nimerit să amintim aici teoria prekantiană a cunoașterii, specifică epocii respective, conform căreia toate cunoștințele reflectă în mod direct natura obiectului lor și nu pot avea o structură internă specială. Nu putea, deci, să existe o unitate preconcepută și determinată între părțile științei; toate expunerile didactice erau susceptibile de a fabrica aceste părți. Dar, în paralel cu tranziția generalizată spre un concept obiectiv al științei, fapt ce a avut loc la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în perioada denumită de Reinhart Koselleck *Sattelzeit*, s-a materializat traducerea conceptului de sistem al unității externe arbitrare în totalitatea de reflecție abstractă a științei. Practic, începând cu Kant, noțiunea de „sistem” a fost utilizată pentru a descrie structura internă a științei, care se distinge de obiectul său care, „în sine”, e de nerecunoscut. Sistemul unei științe este deci, sub anumite aspecte, un tot coerent, în care părțile nu mai pot fi asamblate discreționar și în scop pur didactic.

În același fel, în ceea ce privește domeniul juridic, ideea că și acesta ar fi, într-o anumită măsură, o totalitate ce cunoaște, o unitate interioară era de neconceput. Numai la sfârșitul secolului al XVIII-lea, odată cu apariția conceptului de „știință a dreptului”, s-a realizat reprezentarea unui sistem abstract al acesteia, sau sistemul juridic a fost reprodus de către știință, prin „sistem” înțelegându-se o structură internă determinată. Studiul dreptului a devenit, pe această cale, știința dreptului.

În aceeași perioadă de *Sattelzeit* au luat naștere istoriografia modernă și istoria dreptului. Până în prezent, s-a considerat că acest proces a fost legat de momentul turnant specific epocii, marcat de orientarea către scientizare și sistematizare și, altfel spus, către „enciclopedizarea” materiilor universitare. Într-o altă opinie, factorul decisiv al acestei schimbări radicale nu s-ar regăsi în nașterea unei științe bazate pe cercetare, ci în conceptualizarea științei ca artă. Putem presupune că, începând cu această perioadă, nu se puneau atât problema cercetării, ci, mai degrabă, a relatării. Adevărul nu poate fi aflat decât

prin știința bazată pe cercetare. Așa și-a reprezentat Friederich Carl von Savigny, fondatorul Școlii istorice, știința; în opinia sa, știința dreptului trebuie să descopere forțele latente din spiritul unui popor (*Volkgeist*) și, în același timp, să se opună legilor făcute de om. Normativismul, descoperit de știință, trebuie să se opună schimbărilor. Iar aceasta a devenit arta juriștilor, iar Savigny nu a realizat nimic altceva decât să arate că domeniul juridic constituie o artă, și nu o știință. În același timp, enciclopediile arătau bogăția fațetelor lumii juridice. Fiecare profesor relatea, în cadrul cursului de enciclopedie, un aspect particular al lumii sale; chiar dacă fiecare dintre ei era sigur că ține în palmă întreaga lume, niciun curs nu semăna cu altul. Enciclopediile deveniseră, practic, niște „istorisirii”.

Introducerea faptelor și a semnificațiilor lor în lumea dreptului a însemnat declinul lucrărilor enciclopedice. Ideea că tehnicile de această natură permit „standardizarea, elaborarea unei constante conceptuale pentru a garanta persistența unui grad de perfecție dobândit, împotriva pericolelor căderii și declinului”, cum scria H. Blumenberg, și că ele ajută la vizualizarea unitară a totalității sistemice și-a pierdut din vitalitate.

Și, totuși, până la sfârșitul veacului al XIX-lea juriștii mai luptau încă unii pentru lege, alții pentru evoluție. Aceasta a fost marea dispută între Thibaut și Savigny care, într-o anumită măsură, persistă și astăzi. Savigny dorea să lase cercetătorilor juriști grija și preocuparea de a găsi dreptul în studiul unui trecut care se dezvoltă; Thibaut era partizanul autonomiei persoanei și, din această cauză, acorda prioritate „fabricării legii” la prezent. Legea și dezvoltarea erau antinomice, dar juriștii au remarcat că una nu se împiedică pe alta și că în toate cazurile nici una, nici alta nu conduc la certitudini pe care le-am fi sperat atinge prin elaborarea și publicarea enciclopediilor.

Ceea ce după 1900 avea să continue să se denumească „enciclopedie juridică” nu mai cerea să cuprindă în mod sistematic și științific totalitatea materiei. Ca disciplină științifică rolul său se reduce la o simplă introducere în studiul dreptului. Apoi, treptat, statutul ei tinde a se dilua spre cel de „dicționar”, cu scop mai ales informativ pentru nejuristi, la îndemâna cititorului obișnuit, grăbit de ritmul vieții postmoderne, dar vital interesat într-o cunoaștere minimă a țesutului juridic tot mai dens al societății.

Recodificarea postmodernă, unificarea și integrarea drepturilor (de exemplu, în cadrul Uniunii Europene), apropierea sistemelor (sub impulsul mondializării), nevoia de simplificare, pentru accesabilitate și eficacitate, reformularea ordinilor juridice și a componentelor lor readuc în prim-plan enciclopedia juridică.

Reevaluarea și redefinirea conceptelor, regândirea modului și reintegrarea lor în sistem, revizuirea raportului cu societatea, devenită globală, re poziționarea în privința celorlalți factori de reglare socială sunt numai câteva din problemele care pot fi soluționate prin intermediul unei noi abordări enciclopedice a dreptului. Sunt gânduri care au premers lansarea proiectului *Enciclopediei Juridice Române* postmoderne.

2. Pentru o Enciclopedie Juridică Română (EJR). Elaborarea și publicarea primei *Enciclopedii Juridice Române* (EJR) răspund unei nevoi resimțite în cultura românească în general și în cea juridică în special încă din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, odată cu desăvârșirea reformelor instituțional-legislative aferente perioadei 1859-1866 și stabilirea bazelor dreptului român modern. Într-adevăr, ideea a fost întrezărită prin chiar actul inițiator fondator al Societății Literare (Academia Română de mai târziu), în Referatul prezentat de C.A. Rosetti, ministrul instrucțiunii publice și cultelor, la 31 martie/12 aprilie 1866 în acest sens, menționându-se printre împrejurările care reclamau imperios cultivarea limbii române prin elaborarea „glosariului” propriu și „introducerea în limbă a nenumărați termeni de jurisprudență cu noile instituții și legi”, ceea ce sugera direct necesitatea construirii vocabularului juridic românesc și încredințarea acestei misiuni forului academic suprem al științei și culturii naționale. De-a lungul timpului, ea a primit unele răspunsuri parțiale, sectoriale, dar fără a se constitui într-un ansamblu unic, s-au inițiat proiecte generoase, rămase din păcate în această fază, așteptând astfel momentul istoric de față, cel al renașterii noului drept românesc, europeanizat și integrat mondializării. Un asemenea nou început are nevoie și de un arsenal conceptual și ideatic pe măsură, de o cunoaștere și înțelegere din partea tuturor, sens în care rolul major revine unei lucrări enciclopedice.

Înscriindu-se în tradiția enciclopedică universală și națională, EJR își propune să ofere o viziune generală, panoramică asupra dreptului

românesc, în conexiune cu dreptul Uniunii Europene (UE) și dreptul internațional, sub semnul unității sale în diversitate, să surprindă și să exprime multiplele fațete ale științei juridice, în interdisciplinaritatea lor, printr-o reunire ordonată a conceptelor și noțiunilor definitorii, pe cât posibil a ansamblului cunoștințelor juridice contemporane.

3. De ce o enciclopedie-dicționar? Deopotrivă, în tradiția clasică raționalistă a lui d'Alambert și Diderot și în spiritul timpului „cititorului-grăbit”, al calculatorului, dar care se vrea în cât mai multe și mai bine informat, s-a optat pentru formula *enciclopedie - dicționar general alfabetic*, dar cu corective evidente. Este vorba, mai întâi, de acoperirea unui câmp cât mai larg de teme și cu o tratare pe cât posibil dincolo de nivelul mediu, mergând până la limita specializării, încercând astfel impunerea unui standard ideatic ridicat. Specialistul va găsi termenii și explicațiile absolut necesare inițierii într-o problemă dată, iar novicele, suficiente elemente pentru o cultură juridică aferentă societății postmoderne.

Lucrarea propune astfel o viziune integrată asupra conținutului termenilor și noțiunilor prezentate în sensul că, din punct de vedere conceptual, elementele de drept național, unional-european și internațional sunt complementare, semnificațiile lor se întrepătrund, spre a se obține un rezultat nou, ireductibil la primele, cu diferite fațete și cu valențe superioare.

În altă ordine de idei, orice dicționar este o culegere de unități semnificative ale limbii (cuvinte, termeni, elemente ...) expuse într-o ordine convenită, care oferă definiții, informații ș.a.; în cazul de față este un limbaj de specialitate, cel al unei discipline – dreptul –, iar sensul conferit acestora este cel tehnic, specific, aparținând câmpului semantic al arealului juridic. Din păcate, multă vreme, sub povara altor urgențe considerate mai importante, problema vocabularului juridic a fost la noi ignorată, în condițiile împrumuturilor masive, îndeosebi franceze, în constituirea dreptului pozitiv modern, procedându-se în același fel și în privința terminologiei de specialitate. După reasezarea sa anevoioasă, inclusiv prin unificarea și uniformizarea conceptual-terminologică impusă de Actul Marii Uniri din 1918, a urmat „șocul anilor 1950”, al deceniilor de impunere a unui „nou tip de stat și drept”, pentru a asista în ultimii 25 de ani la o amplă și decisivă

deschidere spre cultura juridică occidentală. Într-un anumit fel, dar în circumstanțe cu totul diferite, receptarea dreptului UE, a conceptelor și terminologiei specifice, în special a celor provenite din zona de *common law*, generează o situație în care vocabularul juridic românesc cunoaște importante influențe, iar EJR este chemată să le reflecte în mod corespunzător.

Enciclopedia-dicționar privilegiază noțiunile „obiectele abstracte ale cunoașterii”, cuprinde concepte fundamentale, definitorii pentru drept ca întreg și pentru ramurile sale componente, oferă principiile și regulile generale, care se exprimă variat și concret la nivelul dreptului pozitiv.

Nu lipsesc nici adagiile, formulate în latină, limba savantă a dreptului utilizată timp de secole; desigur, în lucrare se întâlnesc câteva zeci, considerate drept cele mai reprezentative și mai des întâlnite, departe de ambiția unui *Black's Law Dictionary* care cuprinde nu mai puțin de ... 2000 asemenea elemente!

Dimensiunile articolelor sunt variate, după o pondere în raport cu importanța și frecvența termenilor la care se referă, iar caracterul enciclopedic a presupus regruparea, pe cât posibil, a unei problematici unitare și evitarea fragmentării care defavorizează înțelegerea exactă și completă a semnificațiilor definitorii.

Dicționarul prezintă materia în ordinea cea mai clasică, uzitată, respectiv cea alfabetică. Atunci când este vorba de o sintagmă, aceasta apare, cel mai adesea, la locul pe care l-ar ocupa noțiunea la care se referă.

În fine, ca orice dicționar enciclopedic, și cel de față încearcă să cuprindă cât mai mulți și mai diverși termeni, pornind de la cei esențiali și până la elementele aflate în curs de cristalizare.

Enciclopedia Juridică Română se dorește a îndeplini, în același timp, și funcția de vocabular juridic, înțeles ca ansamblul termenilor limbii române care primesc în drept unul sau mai multe sensuri. Din această perspectivă, el nu se limitează la cuvintele de apartenență juridică exclusivă, ci se extinde asupra tuturor termenilor cărora dreptul le conferă o accepție care îi este proprie. El înglobează toate cuvintele care, având cel puțin un sens în mod obișnuit și cel puțin unul diferit din punct de vedere juridic, sunt marcate de polisemie. Suma tuturor acestor elemente constituie un subansamblu al lexicului

general al limbii române, o entitate distinctă caracterizată și particularizată în cadrul ansamblului prin juridicitatea sensului entităților care îl compun.

Așadar, vocabularul juridic român grupează toate unitățile lexicale ale limbii române care au cel puțin un sens juridic.

Dacă specialiștii au apreciat că subansamblul juridic al limbii franceze cuprinde peste 10.000 de cuvinte și lexicul nostru juridic este tributar covârșitor celui francez, faptul că EJR însumează peste 9000 de termeni, o transformă cu adevărat și în primul vocabular juridic românesc.

Dincolo de aspectele de ordin tehnic și ca vector de misiune, prima *Enciclopedia Juridică Română* își propune a fi, înainte de toate, un instrument de cercetare și informare, o lucrare temeinică și esențială, care să pună bazele și să stabilească liniile generale ale cunoașterii noului drept românesc și de afirmare a culturii juridice române postmoderne, europene și mondializate.

Enciclopedia Juridică Română va fi una deopotrivă universală și națională, abstractă și concretă, oferind o radiografie a fenomenului juridic și a formelor sale de manifestare într-o viziune integratoare, din perspectivă românească, unional-europeană și internațională (globală).

Enciclopedia Juridică Română este marea datorie împlinită a generației actuale de juriști, a comunității oamenilor de drept, mai conștientă ca niciodată de propria-i forță intelectuală și misiune socială încredințată într-o Românie a statului de drept și care împărtășește din plin valorile occidentale.

Ea este o operă colectivă, a reprezentanților tuturor straturilor lumii juriștilor – cercetători științifici, cadre didactice universitare, practicieni – din București și din țară, ai tuturor disciplinelor juridice.

Ca o enciclopedie a dreptului timpului său, EJR surprinde prin modul de concepere generală a sa și prin conținutul articolelor componente, noua perspectivă de dispunere și funcționare a ordinii juridice și modelul transsistemic al viitorului de învățare a dreptului.

Enciclopedia Juridică Română se înscrie perspectivei unei „Enciclopedii române”, de genul celei evocate în cadrul Academiei Române în anul 1941, una care să reprezinte „dovada maturității noastre culturale și un argument hotărâtor asupra locului ce trebuie să ni-l fixăm în evoluția culturală universală”.

Nu în ultimul rând, astfel se desăvârșește o aspirație a generațiilor de juriști din epoca modernă care, începând cu acel *Vocabulariu de jurisprudență* al lui I.M. Codrescu din 1865 și până acum, au aspirat și sperat să vadă întocmită și publicată o enciclopedie juridică națională.

Proiectul EJR face parte intrinsecă din procesul istoric al enciclopediei românești.

Planul mării *Enciclopedii a României*, gândit începând din 1920 de D. Gusti, V. Pârvan și N. Iorga, acorda *Dreptului* și juriștilor un loc proeminent. Mai întâi, în formula de „Dicționar social, economic și politic al României”, preconizată în 1929 de Institutul Social Român, *Dreptului* îi erau consacrate nu mai puțin de 9 capitole din cele 23 în total, respectiv: Enciclopedia juridică, Drept constituțional, Drept administrativ, Drept public internațional, Istoria dreptului român, Legislația industrială, Legislația școlară, Legislația bisericească, Legislația militară. Apoi, în forma realizată de *Enciclopedia României* (1938), volumul I - *Statul*¹ era consacrat în mare parte unor probleme de cultură juridică și drept și elaborat preponderent de juriști².

Realizarea unui asemenea proiect a reprezentat o prioritate și pentru efemera Academie de Științe Morale și Politice (AȘMP) (1939-1944)³. Conform raportului general asupra activității AȘMP în

¹ Dintre capitole menționăm: Constituția României, Persoanele juridice de drept public, Contenciosul administrativ român, Contenciosul fiscal, Regimul electoral, Regimul parlamentar, Legislația civilă, Legislația penală, Procedura judiciară, Organizarea judecătorească, Baroul român etc.

² Printre autori: A. Rădulescu, P. Negulescu, G. Alexianu, I. Rosetti-Bălănescu, G. Vrăbiescu, E. Herovanu ș.a.

³ Conceput inițial ca o Academie Juridică, Institutul de Științe Morale și Politice a fost constituit la 23 noiembrie 1938 „de un număr de profesori de la toate universitățile românești, de înalți magistrați, de juriști și economiști, precum și de câțiva cărturari și publiciști cunoscuți, din vastul domeniu al științelor morale”, dobândind personalitatea juridică prin hotărâre judecătorească (sentința nr. 82 din 22 decembrie a Tribunalului Ilfov, publicată în Monitorul Oficial nr. 33 din 9 februarie 1939). Prin Decretul-lege nr. 3886 din 20 noiembrie 1940 „ia denumirea” de Academia de Științe Morale și Politice (AȘMP), ca „o dreaptă recunoaștere a meritelor unei activități rodnice și un îndemn pentru rosturile sale viitoare”. Creată pentru a contribui la progresul cercetărilor științifice „în domeniul dreptului, economiei și, în general, al științelor sociale”, AȘMP s-a organizat și a funcționat prin șase secții (secția de drept privat, secția de drept public, secția de drept roman și istoria dreptului, secția de drept internațional și comparat, secția de științe politice, economice și financiare și secția de sociologie și

anul 1940-1941, prezentat de prof. univ. dr. George Strat, secretarul general al așezământului, se luase inițiativa realizării unei „opere care ar putea interesa toate secțiunile Academiei și la care ar fi chemat să-și

filozofia dreptului), fiecareia revenindu-i un număr de 10 membri titulari și 4 membri corespondenți, la care se adăugau cel mult 30 de membri de onoare din străinătate.

Simpla privire a tematicilor secțiilor, a listei personalităților componente și a activității desfășurate ne arată că, în ciuda denumirii adoptate, mai ales având în vedere modelul urmat – cel francez –, AȘMP a fost concepută și a acționat ca o veritabilă Academie Juridică, așa cum au dorit inițiatorii săi.

Activitatea Academiei s-a desfășurat „pe mai multe planuri, dar cu un singur țel”, și anume „cercetarea obiectivă și senină în slujba exclusivă a adevărului științific”, îmbrăcând, în special, forma conferințelor (comunicărilor) publice generale, susținute în cele două sesiuni (de primăvară și de toamnă) anuale, publicate în Anuarul AȘMP, și a conferințelor speciale, care vedeau lumina tiparului în Memoriile secțiilor, și, în fine, a discursurilor de recepție.

Forul academic a inițiat și trei premii pe subiecte date, unul pentru activitatea științifică, un altul „al tezelor universitare” și un premiu special pentru lucrări de istorie și/sau teorie economică, susținute financiar prin contribuțiile membrilor săi.

O preocupare prioritară a așezământului academic a reprezentat-o stabilirea unei *Bibliografii* a științelor sociale din România, act documentar de maximă importanță. Tot în suferință era și constituirea forului de reviste de specialitate al instituției academice, în situația în care războiul generalizat „pe toată întinderea continentului ne-a izolat de cea mai mare parte a țărilor apusene, a suprimat multe din sursele de informație, din legăturile ori din posibilitățile noastre normale în ordinea bibliografică”.

Prima comunicare a fost ținută la 20 martie 1939 de prof. Dem. Negulescu și a purtat asupra temei *Noile tendințe ale dreptului internațional în lumina jurisprudenței Curții permanente de justiție internațională*, iar dintre subiectele care au mai fost abordate în acest context se remarcă: *Drept și Drept pozitiv* (de M. Djuvara), *Concepțiile moderne în Dreptul civil* (Em. Antonescu), *Structura logică a legilor sociale* (C. Rădulescu-Motru), *Cultura clasică și spiritul juridic* (I.N. Micescu), *Acțiunea diplomatică a României în 1939* (Gh. Brătianu), *De ce dreptul comparat este o știință?* (Al. Oțetelișanu), *Criza contemporană a valorilor juridice* (V. Veniamin) ș. a. Dintre conferențiarii străini notăm prezența lui G. Ripert (cu disertația *La responsabilité contractuelle des accidents corporelles*, 27 martie 1939) ori pe cea a lui S. Riccobono (cu comunicarea „*Voluntas*” ca factor principal de dezvoltare a *Dreptului Roman*, 25 noiembrie 1942).

Pe lângă comunicările cu caracter general cuprinse și publicate în Buletinele anuale (1939/1940; 1940/1942), începând cu sesiunea 1947-1942 s-au adăugat comunicările pe specialități, publicate în *Memoriile secțiunilor* (primele, *Memoriile Secțiunii de Drept Roman și Istoria Dreptului*, fiind publicate în 1942).

În viziunea Academiei „Aceste comunicări, menite să pună în valoare cercetări personale, puncte de vedere noi, înseamnă cu adevărat o contribuție din cele mai